

ВІДГУК

опонента доктора педагогічних наук, професора, заступника начальника управління – начальника науково-дослідного відділу проблем розвитку військової освіти науково-дослідного управління проблем розвитку військової освіти та науки Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України Рахманова Віталія Олеговича на дисертаційне дослідження Кіріакіді Олени Юріївни на тему: «Розвиток медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки.

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена тим, що сьогодні українське суспільство виборює свою незалежність і захищає територіальну цілісність як на полі бою, так і в інформаційному середовищі, в якому російській агресор щоденно від 2014 року створює інформаційні загрози Україні шляхом фейків, кібератак, дезінформацій, інформаційних і психологічних операцій, інформаційних атак гібридного характеру тощо. Для цього використовуються одночасно військові, політичні, інформаційні, соціальні й економічні засоби, а також традиційні, нетрадиційні, терористичні та інші незаконні методи ведення конфлікту. Саме тому важливим є опанування курсантами складових медіаграмотності, щоб ефективно протидіяти інформаційно-психологічному впливу противника, забезпечити морально-психологічну стійкість військовослужбовців, зокрема майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України. Ці компетентності в умовах сучасних багатовекторних інформаційних загроз і викликів необхідні для аналізу та критичного оцінювання медіатекстів, ефективного використання медіаконтенту, осмислення поточного стану і політичних відносин, свідомого сприйняття та критичного тлумачення інформації, створення повідомлень різних жанрів і форм для потреб професійної комунікації, розуміння сутності медійного світу, складних процесів функціонування медіа в суспільстві, їхньої ролі та впливу тощо.

Отже, офіцер ВМС ЗСУ має бути здатний усвідомлено й критично оцінювати медіаповідомлення, протидіяти маніпуляціям та ворожим інформаційним впливам. Це зазначається в нормативно-правових документах, які регламентують професійну підготовку майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ, а також в освітньо-професійних програмах підготовки на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти. Про необхідність і важливість розвитку

медіаграмотності та інформаційної культури наголошено також у документах міжнародних організацій, зокрема в резолюції Європейського парламенту «Медіаграмотність у цифровому світі» (Media Literacy in the Digital World, 2008), декларації ЮНЕСКО «Виклики медіаосвіти» (Challenge of Media Education (The Grunwald Document), 1982), Комюніке Європейської Ради з цифрової освіти (Communication on the Digital Education Plan, 2018) та інших.

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

До найбільш значущих наукових результатів Кіріакіді О.Ю. відносимо: вирішення важливого наукового завдання, а саме: визначення сутності поняття «медіаграмотність офіцера Військово-Морських Сил Збройних Сил України», його структура та особливості змісту; визначення критеріїв, показників, рівнів та стану розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України під час навчання у ВНЗ; обґрунтованість педагогічних умов та розробка структурно-функціональної моделі розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки; експериментальна перевірка результативності педагогічних умов розвитку медіаграмотності; розробка методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам щодо розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки.

3 Нові факти, одержані здобувачем.

У результаті наукового пошуку дисертанткою висвітлено сутність, зміст і структуру поняття «медіаграмотність офіцера Військово-Морських Сил Збройних Сил України» (професійно важлива особистісна властивість, що охоплює мотивацію до підвищення свого рівня медіаосвіченості, свідоме ставлення і зацікавленість медіатекстами, знання історії та ролі медіа, видів інформаційного впливу, уміння здійснювати пошук необхідної інформації, аналізувати медіаповідомлення, оптимально використовувати медіаресурси, протистояти маніпуляціям та дезінформації).

4 Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій Кіріакіді О.Ю., а також оптимальний період проведення дослідження – з 2020 по 2024 рр. – дають

підстави для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, а також про те, що здобувачка на належному рівні володіє теорією проблеми і методами наукового дослідження.

Науково-педагогічну цінність дисертаційного дослідження Кіріакіді О.Ю., становить те, що вперше обґрунтовано педагогічні умови розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки (забезпечення майбутніх офіцерів базовими знаннями медіаграмотності та інформаційної безпеки; використання засобів неформальної освіти (дистанційних та онлайн-курсів, вебінарів), покликаних розширити уявлення курсантів про значення медіа та специфіку оцінювання змісту медіаповідомлень; упровадження інтерактивних технологій навчання для відпрацювання навичок пошуку, відбору інформації у медіатекстах для участі в обговореннях з професійних питань; застосування дослідницького методу для набуття курсантами досвіду протидії дезінформації, негативному інформаційно-психологічному впливу).

Не викликає заперечень обґрунтованість наукових положень і висновків дисертаційного дослідження, які опираються на сучасні досягнення в галузі філософії, психології, загальної та військової педагогіки, теорії і практики професійної освіти, а також положення системного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного, контекстного підходів. Серед обраних дисертанткою методів наукового дослідження найбільш продуктивними, були: абстрагування, систематизація й узагальнення теоретичних положень, ретроспективний і порівняльний аналіз наукових джерел із проблеми дослідження, синтез, індукція, дедукція, порівняння, моделювання, анкетування, письмове й усне опитування, пряме та опосередковане педагогічне спостереження, тестування, метод експертних оцінок.

Апробація результатів наукового дослідження Кіріакіді О.Ю. є також достатньою та підтверджується відповідною кількістю публікацій у вітчизняних і зарубіжних наукових виданнях, а саме: у 16 наукових працях, із них 6 наукових статей (2 – у співавторстві) – фахових виданнях України в галузі педагогіки (категорія Б), у 9 публікацій (1 – у співавторстві) – матеріалах наукових конференцій, 1 методичні рекомендації.

5. *Значення для науки і практики одержаних автором результатів.*

Дисертаційне дослідження Кіріакіді О.Ю. має практичну значущість, зумовлену тим, що розроблено методичні рекомендації науково-педагогічним

працівникам щодо розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки, в яких запропоновано використовувати засоби неформальної освіти, зокрема дистанційні та онлайн-курси, вебінари для розширення уявлень курсантів про значення медіа і специфіку оцінювання змісту медіаповідомлень. Впровадження інтерактивних технологій навчання та системи дослідницьких завдань для відпрацювання у курсантів навичок пошуку, відбору інформації у медіатекстах, набуття досвіду протидії дезінформації, негативному інформаційно-психологічному впливу. Крім того, підготовлено та впроваджено в систему професійної підготовки навчально-методичні матеріали з навчальних дисциплін «Українська мова за професійним спрямуванням», «Політологія і соціологія», «Морально-психологічне забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України», а також матеріали для дистанційних та онлайн-курсів, вебінарів з урахуванням особливостей професійної діяльності та потреби у розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України та запропоновано систему дослідницьких завдань на виявлення порушень новинних стандартів, маніпулятивності медіатекстів, розпізнавання фейкових заголовків, пропагандистських матеріалів і ворожих інформаційних операцій.

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Отримані результати дослідження можна використовувати в системі професійної підготовки майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ та інших сил сектору безпеки і оборони України, а також за умов адаптації – для проведення занять із професійної підготовки з різними категоріями офіцерів, на курсах підвищення кваліфікації військовослужбовців ЗСУ та інших військових формувань.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Повністю виправданою є структура дисертації, яка охоплює анотації українською й англійською мовами, вступ, три розділи, які пов'язані внутрішньою логікою і послідовністю викладу, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки, що відповідає меті дослідження та поставленим завданням. Зміст дисертації достатньою мірою розкриває її ключові аспекти.

Науковий апарат виконаної роботи правильно та коректно визначений. У вступі спостерігається відповідність об'єкта, предмета, мети і гіпотези дослідження задекларованій темі, а також висвітлено наукову новизну, практичне значення, подано відомості про апробацію й упровадження результатів, особистий внесок здобувача, структуру та обсяг дисертації. Вибір комплексу методів наукового дослідження, на нашу думку, відповідає визначеним завданням та злагоджено поєднуються теоретичні, емпіричні і методи математичної статистики.

У першому розділі здійснено аналіз теорії та практики розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів у наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених, розкрито сутність, структуру і зміст медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України.

З'ясовано, що науковці визначають медіаграмотність як здатність створювати, аналізувати й інтерпретувати медіатексти, а також як результат вивчення медіа і медіаосвіти. Учені вважають, що медіаграмотність зумовлена потребою належно відповідати на виклики щодо збільшення впливу інформації. Науковці військової педагогіки розглядають медіаграмотність у контексті інформаційно-психологічної безпеки та необхідності формування у майбутніх офіцерів здатності протистояти інформаційно-психологічним впливам.

Зарубіжний досвід формування і розвитку медіаграмотності у військовослужбовців Збройних Сил свідчить, що для цього використовують різні практики: від відповідних інструктажів щодо вимог кібербезпеки до перегляду вебінарів і проходження курсів медіаграмотності. Різні практики підвищення навичок медіаграмотності враховують те, що забезпечити інформаційний самозахист військовослужбовців можна через розвиток у них умінь аналізувати, перевіряти інформаційні потоки, визначати ознаки упередженості в повідомленнях засобів масової інформації, інтерпретувати медіапродукти як ідеологію та цінності.

Визначено, що медіаграмотність офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України – це професійно важлива особистісна властивість, що охоплює мотивацію до підвищення свого рівня медіаосвіченості, свідоме ставлення і зацікавленість медіатекстами, знання історії та ролі медіа, видів інформаційного впливу, уміння здійснювати пошук необхідної інформації, аналізувати медіаповідомлення, оптимально використовувати медіаресурси, протистояти маніпуляціям та дезінформації. Її складовими є особистісний, пізнавальний та діяльнісний компоненти.

У другому розділі представлено методику виконання дослідження, визначено критерії, показники та рівні розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України, з'ясовано стан розвитку професійно важливої властивості, обґрунтовано педагогічні умови її розвитку курсантів у процесі професійної підготовки. Крім того, запропоновані наступні критерії: особистісно-мотиваційний, пізнавально-когнітивний і діяльнісно-результативний. Відповідно до цих критеріїв прийнято трирівневу шкалу розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів: низький, середній і високий.

Визначено й обґрунтовано педагогічні умови розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки: забезпечення майбутніх офіцерів базовими знаннями медіаграмотності та інформаційної безпеки; використання засобів неформальної освіти (дистанційних та онлайн-курсів, вебінарів), покликаних розширити уявлення курсантів про значення медіа та специфіку оцінювання змісту медіаповідомлень; упровадження інтерактивних технологій навчання для відпрацювання навичок пошуку, відбору інформації у медіатекстах для участі в обговореннях з професійних питань; застосування дослідницького методу для набуття курсантами досвіду протидії дезінформації, негативному інформаційно-психологічному впливу. Для системної організації роботи щодо розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил запропоновано використовувати структурно-функціональну модель, що містить цільовий, технологічний і результативний блоки.

У третьому розділі представлено зміст і методику впровадження педагогічних умов розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки, результати формульовального етапу експерименту, а також методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо розвитку цієї професійно важливої властивості.

Для перевірки дієвості обґрунтованих педагогічних умов розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки проведено педагогічний експеримент, де визначено доцільність їхнього упровадження в освітній процес експериментальної групи. Після завершення формульовального етапу експерименту курсанти експериментальної групи мають переважно високий (31,09 %) і середній (54,87 %) рівні розвитку медіаграмотності. У контрольній групі ці дані становлять відповідно 18,52 % і 45,68 %. Результати

експериментальної роботи підтвердили, що запропоновані педагогічні умови необхідні для розвитку в майбутніх офіцерів медіаграмотності та роботи з медіа.

Повний обсяг дисертації становить 282 сторінки. Обсяг основного тексту складає 168 сторінок, що відповідає вимогам МОН України. Аналіз змісту дисертації дає підстави для висновку про те, що поставлені завдання розв'язано, мету наукового пошуку загалом досягнуто.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Поряд із переконливими позитивами опонованої наукової праці відзначимо деякі положення, які мають дискусійний характер, а також висловимо окремі побажання:

1. Теоретична частина дисертації значно виграла б, якщо би дисертантка систематизувала і більш рельєфно окреслила методологічну основу дослідження.

2. У параграфі 2.1 «Методика виконання дослідження», с. 89 здобувачка розкриває етапи педагогічного експерименту. На нашу думку доцільно представити матеріал у розділі 3 після формування структурно-функціональної моделі.

3. Робота, на нашу думку, була б більш ґрунтовною якщо на с. 138, рис. 2.1. «Структурно-функціональна модель...» результатом розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки була сформованість компетентностей.

4. На с. 152 дисертантка зазначає, що «Майбутні офіцери вчилися розмежовувати фактичну інформацію, прихований підтекст і суб'єктивні судження, наводити аргументи для підтвердження чи спростування суджень, розпізнавати слабкі та сильні аргументи щодо оцінювання даних і джерел в альтернативних поглядах, використовувати неявні докази та факти для формування власних висновків на підставі аналізу медіатекстів...» Бажано було б конкретизувати та пояснити їх в контексті досліджуваної проблеми.

5. На нашу думку, на с. 160 - 161, представлені питання, які пов'язані з безпекою роботи із соціальними мережами бажано перенести у додатки.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Кіріакіді О.Ю. і можуть бути приводом для наукової дискусії.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Основні положення дисертаційного дослідження Кіріакіді О.Ю. відображено у 16 наукових працях, із них 6 наукових статей (2 – у співавторстві) – у фахових виданнях України в галузі педагогіки (категорія Б), 9 публікацій (1 – у співавторстві) – у матеріалах наукових конференцій, 1 методичні рекомендації.

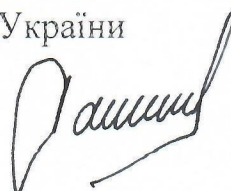
10. Висновок

Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Кіріакіді О.Ю. на тему: «Розвиток медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки» є самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки. Вважасмо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор Кіріакіді Олена Юріївна заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Опонент:

заступник начальника управління – начальник науково-дослідного відділу проблем розвитку військової освіти науково-дослідного управління проблем розвитку військової освіти та науки Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України

доктор педагогічних наук, професор

Віталій РАХМАНОВ

ЧЛЕННИК УПРАВЛІННЯ
РЕГІСТРАЦІЙНОГО ТА
ОРМАЦІЙНО-ОРЕАНІ-
ЗАЦІЙНОГО РОБОТ
ПОЛКОВНИК
БОГДАН БІЛІВСЬКИЙ
22.01.2025
Код 07834530